

Gradivo

1.04 Strokovni članek

UDK 316.734:001.891(=162.3+=163.6)(091)

Prejeto: 22. 9. 2008

Ladislav Hladký

doc. dr., Historický ústav AV ČR, pobočka Brno, Veveří 97, CZ-602 00 Brno
e-pošta: hladky@brno.avcr.cz

Obnovljeno partnerstvo med Čehi in Slovenci. Petnajst let na novo razvijajočega se kulturnega in znanstvenega sodelovanja*

Tradicija medsebojnih kontaktov in sodelovanja med Čehi in Slovenci ima globoke korenine. Intenzivni kulturni, gospodarski in politični odnosi so se med obema narodoma razvijali zlasti v 19. in na začetku 20. stoletja, ko so Čehi in Slovenci skupaj živeli v habsburški monarhiji, konkretno v okviru t. i. Cislajtanije. Čehi, kulturno in ekonomsko najbolj razvit slovanski narod v okviru Avstro-Ogrske, so takrat Slovincem vsestransko pomagali. O tem do današnjih dni priča npr. število ulic v Ljubljani, poimenovanih po pomembnih čeških osebnostih (Masarykova, Komenskega, Dvořakova, Resljeva, Pražakova), ali število veličastnih stavb v centru slovenske metropole, zgrajenih ob koncu 19. stoletja po projektih čeških arhitektov. Takratnega sodelovanja Čehov in Slovencev ni omogočala samo vzajemna jezikovna bližina in sožitje v eni državi, ampak tudi izrazita podobnost kultur in mentalitet obeh narodov, ki so se oblikovale pod več stoletnim vplivom sosednjega – politično in vojaško močnejšega – nemškega življa.

Po razpadu Avstro-Ogrske v letu 1918 se je dotdanje neposredno češko-slovensko sodelovanje v

veliki meri "raztopilo" v okviru širših češkoslovaško-jugoslovanskih kontaktov. Zavest večine Čehov o jezikovni in kulturni individualnosti Slovencev je v novih državnopravnih razmerah hitro izginjala. Situacija se je spet spremenila šele na začetku 90. let prejšnjega stoletja, ko sta zaradi propada komunizma v takratni vzhodni Evropi razpadli Socialistična federativna republika Jugoslavija kot tudi dotdanja skupna država Čehov in Slovakov. V letu 1991 se je konstituirala neodvisna Republika Slovenija (RS) in od začetka leta 1993 se datira tudi obstoj samostojne Češke republike (ČR).

Slovenska zunanja politika si je od samega začetka prizadevala za hitro ločitev od Balkana, obremenjenega z narodnostnimi prepiri, in za graditev novih političnih in gospodarskih povezav z zahodnoevropskimi in srednjeevropskimi državami. Tam, kjer je bilo mogoče, so se Slovenci pri ustvarjanju

* Članek je eden od rezultatov dvostranskega češko-slovenskega projekta *Česi a Slovinci. Vzájemná kulturní a ideová pouta/Czechs and Slovenes. A Shared Bond of Culture and Ideology* (MEB 090614), ki ga finančno podpira Ministrstvo za šolstvo, mladino in šport Češke republike.

novih stikov programsko naslanjali na prejšnje – pogosto tudi za več desetletij prekinjene ali oslabele – kulturne in politične vezi. To strategijo je ob koncu 20. stoletja Slovenija izkoristila tudi za navezovanje medsebojnega sodelovanja s Češko republiko. Svoje predstavitve v češkem okolju Slovenci niso osnovali samo na poudarjanju enakih aktualnih političnih in ekonomskih interesov (vstop obeh držav v evropske in transatlantske gospodarske in varnostne strukture), ampak tudi na spominjanju zgodovinskih vezi in kulturne bližine obeh narodov.

Doslej zadnja prireditev premišljene slovenske kulturne propagande v Češki republici je bila razstava, značilno poimenovana *Synergie Slovinců s Čechy* (Sinergija Slovencev s Čehi), ki je potekala od 18. marca do 30. maja 2008 v prostorih Narodne knjižnice v Pragi. Razstava je bila del širše serije kulturnih aktivnosti Slovenije v Češki republici v okviru slovenskega predsedovanja Svetu Evropske unije. Pri organizaciji razstave sta sodelovala Veleposlaništvo Republike Slovenije v ČR in Slovanska knjižnica pri Narodni knjižnici ČR v Pragi.¹

V skupaj enajstih tematskih vitrinah, dopolnjenih s številnimi fotografijami, knjigami in ostalimi materiali, je bilo na razstavi predstavljeno široko češko-slovensko kulturno sodelovanje v okviru zadnjih 15 letih. Usmerjenost posameznih vitrin so dobro karakterizirali že njihovi naslovi: 1) Slovenistika v češkem okolju pred letom 1991; 2) Slovenistika na Karlovi univerzi; 3) Slovenistika v Brnu, Pardubicah in v Plznu; 4) Slovanska knjižnica in Slovanski inštitut Akademije znanosti ČR, njune slovenistične aktivnosti; 5) Znanstveno sodelovanje; 6) Osebnosti literarnega prevoda iz slovenščine; 7) Mlada prevajalska generacija; 8) Likovna umetnost; 9) Slovenski pisatelji in glasbeniki v ČR; 10) Film in gledališče; 11) Kalendarij.

V tem kratkem članku, napisanem z ozirom na tematsko usmerjenost časopisa Kronika, ne bomo predstavljali vseh dejstev, predstavljenih v okviru omenjene razstave. Osredotočili se bomo samo na najpomembnejše aktivnosti, ki dokumentirajo ponovno se obnavljajoče kulturne kontakte med Čehi in Slovenci po nastanku samostojnih držav, in poskusili na podlagi lastnega raziskovanja predložiti pregled pomembnih monografij, zbornikov in strokovnih člankov o zgodovini češko-slovenskih odnosov, ki so jih napisali češki oz. slovenski zgodovinarji v obdobju od začetka 90. let 20. stoletja do današnjih dni.

Za osnovo razvoja sodobnih češko-slovenskih kulturnih stikov velja Sporazum o šolskem, kulturnem in znanstvenem sodelovanju med Češko re-

publiko in Republiko Slovenijo, podpisan leta 1994. Leto kasneje sta sklenili pogodbo o medsebojnem sodelovanju tudi dve največji univerzi partnerskih držav – Karlova univerza (UK) v Pragi in Univerza v Ljubljani.

Potrjeni dogovori so kmalu obrodili sadove. Kot največji uspeh obnovljenega češko-slovenskega sodelovanja na področju šolstva je mogoče razumeti konstituiranje slovenistike kot posebnega študijskega predmeta, katerega vsebina je poučevanje slovenskega jezika in literature skupaj s poznavanjem slovenskih zgodovinskih in kulturnih realij na nekaj čeških univerzah. V zvezi s tem je treba pripomniti, da ima pouk slovenskega jezika v češkem okolju razmeroma dolgo tradicijo. Prvi slovenski lektor Josip Skrbinšek je na UK v Pragi deloval že od leta 1914 (to je bil sploh prvi lektorat slovenščine izven slovenskega ozemlja). Od polovice tridesetih let 20. stoletja je to nalogo na UK zelo prizadevno opravljal še en Slovenec – Oton Berkopec. Toda po drugi svetovni vojni se je slovenščina pri pouku na čeških visokih šolah pojavljala dokaj naključno, večinoma je bila uvrščena samo kot sestavni del širših jugoslavističnih študij.

Na Filozofski fakulteti UK v Pragi se je slovenistika kot samostojni predmet začela ponovno predavati od akademskega leta 1993–1994. Danes lahko študentje ta predmet obiskujejo na Oddelku za slavistične in vzhodnoevropske študije.² Na drugi največji univerzi v Češki republici – na Masarykovi univerzi (MU) v Brnu se samostojna slovenistika na Filozofski fakulteti v okviru Oddelka za slavistiko predava od leta 1994–1995.³ Od šolskega leta 2007–2008 lahko češki študentje, ki se zanimajo za Slovenijo in njen sodobni razvoj, to problematiko študirajo tudi na Filozofski fakulteti Zahodnočeške univerze v Plznu, konkretno na Katedri za politologijo in mednarodne odnose v okviru študijskega predmeta Mednarodni odnosi – vzhodnoevropski študiji.⁴ V istem šolskem letu se je slovenščina začela poučevati tudi na Univerzi v Pardubicah. Katedra zgodovinskih znanosti tamkajšne filozofske fakultete je odprla nov študijski predmet Slavistični študiji Evropske unije, v okviru katerega si študentje lahko izberejo eden od treh samostojnih modulov – poljskega, bolgarskega ali slovenskega.⁵

Hkrati je razveseljivo, da se je od leta 2004 na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani na Oddelku za slavistiko kot samostojni diplomski pred-

¹ Avtorja razstave sta bila dva mlada češka slovenista dr. Aleš Kozár in mag. Radek Novák. Knjižno in ostalo dokumentarno gradivo je posodila Slovanska knjižnica pri Narodni knjižnici v Pragi.

² Glej spletne strani Oddelka za slavistične in vzhodnoevropske študije Filozofske fakultete UK v Pragi <http://usvs.cis.cz>.

³ Glej spletne strani Oddelka za slavistiko Filozofske fakultete MU v Brnu <http://www.phil.muni.cz/wusl>.

⁴ Glej spletne strani Katedre politologije in mednarodnih odnosov Filozofske fakultete Zahodnočeške univerze v Plznu <http://www.kap.zcu.cz>.

⁵ Glej spletne strani Katedre zgodovinskih znanosti Filozofske fakultete Univerze v Pardubicah <http://khv.upce.cz>.

met začela poučevati tudi bohemistika.⁶ Do tega časa se je češčina tukaj predavala samo na ravni lektorata v okviru širših slavističnih študij.

V več kot desetih letih sta praška in brnska filozofska fakulteta vzgojili že več deset mladih strokovnjakov – slovenistov, ki so svojo praktično uveljavitev našli zlasti na področju prevajanja iz slovenskega jezika.⁷ Danes lahko rečemo, da predstavlja Češka republika v prevajanju in izdajanju slovenskih knjig tako rekoč "velesilo". Po Hrvaški je danes namreč Češka republika druga država v Evropi, kjer se izdaja največ knjig, prevedenih iz slovenščine. V drugi polovici devetdesetih let je v ČR izhajalo povprečno pet knjig slovenskih avtorjev na leto.⁸

Mladi prevajalci se usmerjajo predvsem na prevode slovenske beletristike. Včasih pa se pojavijo tudi prevodi strokovne literature. Kot primer lahko navedem prevod knjige, katere avtor je slovenski zgodovinar Jože Pirjevec, *Jugoslávie 1918–1992. Vznik, vývoj a rozpad Karadjordjevičovy a Titovy Jugoslávie* (iz slovenskega originala Jugoslavija 1908–1992. Nastanek, razvoj ter razpad Karadjordjevičeve in Titove Jugoslavije je prevedla Jana Špirudová, knjigo je s strokovne strani lektoriral Ladislav Hladký),⁹ ali delo specialista za zgodovino slovenske arhitekture in umetnosti Damjana Prelovška *Architekt Josip Plečnik – práce pro prezidenta Masaryka* (prevedel David Blažek).¹⁰

Pomemben delež pri tem, da so se na prehodu iz 20. v 21. stoletje Slovenci in slovenska kultura ponovno zapisali v zavest široke (tudi laične) češke javnosti, je imelo nekaj velikih slovenskih kulturnih

prireditvev, ki so bile v preteklih letih organizirane v Češki republiki.

Na prvem mestu je treba omeniti razsežno razstavo z naslovom *Josip Plečnik – architektura pro novou demokracii* (Jože Plečnik – arhitektura za novo demokracijo), ki je bila v letu 1996 na ogled v prostorih Praškega gradu. Razstava je predstavila življenje in delo znamenitega slovenskega arhitekta Jožeta Plečnika, zlasti njegov delež pri obnovah Praškega gradu in letnega sedeža češkoslovaških (zdaj čeških) predsednikov v Lánih ter gradnjo cerkve Najsvetejšega srca Jezusovega v praških Vinohradih itd.¹¹

Drugič je bila slovenska kultura v češkem okolju odmevno predstavljena spomladi 2005, ko je bila Slovenija častni gost na 11. Knjižnem sejmu v Pragi. Šlo je za največjo slovensko literarno predstavitev v tujini po osamosvojitvi Slovenije. Ob tej priložnosti je Prago obiskalo 40 slovenskih pisateljev, tudi tisti, ki so trenutno v svetu verjetno najbolj znani: Drago Jančar, Tomaž Šalamun, Aleš Debeljak, Svetlana Makarovič, Dane Zajc... Slovensko udeležbo na knjižnem sejmu je pospremil raznolik kulturni program v Pragi (avtorska branja slovenskih književnikov, predstave slovenskih gledaliških ansamblov, predstavitev slovenskih filmov itd.).¹²

Poleg omenjenih dveh velikih prireditvev je v preteklem obdobju v Češki republiki potekala vrsta pomembnih znanstvenih konferenc in simpozijev, posvečenih znamenitim osebnostim slovenske kulture in propagatorjem češko-slovenskega sodelovanja. Prispevki, predstavljeni na teh konferencah, so bili večinoma objavljeni v samostojnih zbornikih.

Leta 1998 so se brnski psihologi spomnili na osebnost in delo Mihajla Rostoharja (1878–1966), slovenskega intelektualca, ki je pred prvo svetovno vojno študiral na univerzi v Pragi, kjer se je nato tudi habilitiral, in je od leta 1924 deloval kot profesor psihologije na novo ustanovljeni Masarykovi univerzi v Brnu. V Brnu je vodil tudi Inštitut za eksperimentalno psihologijo, prvi te vrste v takratni Češkoslovaški. V letih 1934–1935 je bil Rostohar v Brnu celo predstojnik filozofske fakultete, po drugi svetovni vojni pa je imel za kratek čas funkcijo rektorja Visoke šole socialnih znanosti.¹³

V letu 2000 so praški slavisti in slovenisti priredili simpozij ob 200. obletnici rojstva slovenskega pesnika Franceta Prešerna (1800–1849). V tem času

⁶ Glej spletne strani Oddelka za slavistiko Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani <http://www.slavistika.net>.

⁷ Prevajanje iz slovenščine ima na čeških tleh bogato tradicijo. V medvojnem obdobju so to usmeritev predstavljali Otto F. Babler, Bohuš Vybíral, Vojtěch Měrka in mnogi drugi. Po drugi svetovni vojni je bil med češkimi prevajalci iz slovenščine dominantna osebnost zlasti František Benhart (1924–2006), ki je sam prevedel več kot 70 slovenskih knjig. Na prehodu iz 20. v 21. stoletje se je tej dejavnosti začela posvečati vrsta mladih obetavnih slovenistov: v Pragi npr. David Blažek, Aleš Kozár, Radek Novák, Hana Mžourková, Kristina Pelarová, Jana Špirudová, Alena Šamonilová; v Brnu Petr Mainuš, Libor Doležán; v Olomoucu Martina in Pavel Šaradin. Aktivnostim sodobne mlade generacije čeških prevajalcev iz slovenščine je bil leta 2006 v Pragi posvečen strokovni kolokvij z naslovom *Literární mosty mezi Čechy a Slovinci* (Literarni mostovi med Čehi in Slovenci), ki ga je spremljala istoimenska razstava v Slovanski knjižnici v Pragi.

⁸ Število prevodov slovenskih knjig v češkem okolju dokumentirajo tudi najnovejši bibliografski pregledi: Stanislava Sýkorová, *Krásná literatura (bývalé) Jugoslávie v českých překladech 1560–1989. S dodatkem za léta 1990–1995*. Praha 1997; Petr Mainuš, *Bibliografie knižních překladů slovinské literatury do češtiny/Bibliografija knjižnih prevodov slovenske literature v češčino*. Ljubljana 2005.

⁹ Jože Pirjevec, *Jugoslávie 1918–1992. Vznik, vývoj a rozpad Karadjordjevičovy a Titovy Jugoslávie*. Praha 2000.

¹⁰ Damjan Prelovšek, *Architekt Josip Plečnik – práce pro prezidenta Masaryka*. Praha 2001.

¹¹ Glej npr. Jaroslav Pánek, *Sedm slovinských let. Slovinská kultura v České republice 1990–1996*. Olomouc 1997, str. 11–23 (lep primer dejstva, da je Plečnikovo ime v češkem okolju danes simbol češko-slovenskega partnerstva, je dejstvo, da ekspresni vlak, ki od leta 2005 povezuje Prago in Ljubljano, nosi ime "Jože Plečnik").

¹² Glej *Program Slovinska na Knjižním veletrhu v Praze 2005/Slovenia's Program at the Prague Book Fair 2005*. Ljubljana 2005.

¹³ Glej zbornik *Mihajlo Rostohar (1878–1966) v tradici celostní a experimentální psychologie* (ed. Josef Švancara). Brno 1999.

je bila v Slovanski knjižnici v Pragi o tej znameniti osebnosti slovenske literature na ogled tudi razstava.¹⁴

Isti organizatorji so dve leti kasneje dali pobudo za konferenco o kulturnem in političnem delovanju slovenskega duhovnika in narodnega buditelja Matije Majarja Ziljskega (1809–1892). Ta je konec svojega življenja preživel v Pragi, kjer je tudi pokopan na pokopališču na Vinohradih. Ob tej priložnosti je bil Majarjev nagrobni spomenik na praških Vinohradih obnovljen. Na grob slovenskega buditelja se je prišla poklonit večina udeležencev znanstvenega srečanja, vključno s številno delegacijo Majarjevih rojakov iz južne Koroške.¹⁵

Slovanski inštitut Akademije znanosti ČR v Pragi je v letu 2002 organiziral veliko mednarodno znanstveno konferenco v počastitev spomina drugega pomembnega Slovenca – Matije Murka (1861–1952), ki je bil v letih 1920–1931 na Karlovi univerzi profesor južnoslovanskih jezikov in literatur ter v letih 1932–1941 direktor praškega Slovanskega inštituta. Murku sta bila kmalu zatem posvečena kar dva posebna zbornika. Prvega so sestavili in objavili praški slavisti, za drugega so poskrbeli njihovi brnski kolegi z Masarykove univerze.¹⁶

V naslednjem letu so slavisti s Filozofske fakultete UK v Pragi počastili enega izmed prvih propagatorjev in organizatorjev češko-slovenskega sodelovanja, skriptorja Narodnega muzeja v Pragi, Jana Václava Lega (1833–1906), ki je v polovici 19. stoletja vrsto let deloval kot uradnik na Kranjskem. Tukaj se je zelo približal Slovencem in je po svoji vrnitvi na Češko Slovencem vsestransko pomagal. Leta 1888 je Lego v Pragi osnoval npr. Češko-slovensko društvo, ki je zbiralo finančna sredstva za podporo slovenskih študentov in izdajo slovenskih knjig. Lego je bil ndr. tudi avtor prve slovenske slovnice za Čehe in prvega v češčini napisanega vodnika po slovenskih deželah.¹⁷

Marca 2005 je v Pragi potekal kolokvij o delu in dediščini slovenskega književnika, filozofa in politika Edvarda Kocbeka (1904–1981).¹⁸

Brnski slavisti so ob koncu leta 2006 organizirali konferenco ob 100. obletnici rojstva naslednjega znamenitega Slovenca, ki je dolgo deloval v češkem okolju – Otona Berkopca (1906–1988). Berkopec je bil več desetletij knjižničar in bibliograf v Slovanski in pozneje v Narodni knjižnici v Pragi ter poleg tega v letih 1935–1939 in 1945–1951 lektor slovenskega jezika na Karlovi univerzi. Vzgojil in vplival je na vrsto pomembnih čeških prevajalcev iz slovenščine in drugih strokovnjakov, ki jih je pridobil za poznavanje slovenske literature, kulture in Slovenije sploh (tudi prevajalca Františka Benharta, zgodovinarja Jaroslava Pánka idr.). Zato Berkopcu po pravici pripada častno mesto med ustanovitelji moderne češke slovenistike.¹⁹

V letu 2007 je bila na Filozofski fakulteti UK v Pragi konferenca o življenju in delu slovenske pisateljice Zofke Kveder (1878–1926). Sestavni del konference je bila tudi analiza umetniških in osebnih povezav pisateljice s češkim okoljem.²⁰

Vsaj na kratko moramo omeniti tudi nekatera druga znanstvena srečanja. Oktobra 1997 so se na konferenci z naslovom *Samostatný stát mezi většími sousedy – podnět pro slovinskou politiku a kulturu* (Samostojna država med večjimi sosedi – pobuda za slovensko politiko in kulturo) v praškem Klementinu srečali češki in slovenski zgodovinarji, literarni teoretiki, filologi in psihologi. Pobudnik prireditve je bilo Veleposlaništvo Republike Slovenije v Pragi z namenom pokazati Slovenijo kot samozavestno, čeprav ozemeljsko in po številu prebivalcev manjšo državo Evrope ter spomniti na obojestransko koristne tradicije češko-slovenskega sodelovanja.²¹

Slovenistične prispevke (zlasti filološke, literarnoteoretične in zgodovinske) je bilo mogoče slišati tudi na širše zasnovanih mednarodnih srečanjih slavistov in balkanistov iz držav srednje in jugovzhodne Evrope, ki so bila organizirana v letih 1994, 2001 in 2005 v Brnu. Zborniki s teh konferenc so izšli pod naslovom *Studia balcanica bohemo-slovaca*.²²

¹⁴ Glej *France Prešeren očima pražských slovenistů* (ed. Milada K. Nedvěďová). Praha 2000.

¹⁵ Glej *Matija Majar Ziljski v češko-slovinském kontextu. Minulost, přítomnost a budoucnost vzájemných kulturních styků/Matija Majar Ziljski v češko-slovinském kontextu. Preteklost, sobodnost in přibodnost medsebojnih kulturnih stikov* (ed. Milada K. Nedvěďová). Praha 2004.

¹⁶ Glej *Murkova epocha slovanské filologie* (eds. Miloš Zelenka, Anna Zelenková, Jiří Bečka). Praha 2003; *Matija Murko v myšlenkovém kontextu evropské slavistiky* (eds. Ivo Pospíšil a Miloš Zelenka). Brno 2005.

¹⁷ Glej *Jan Václav Lego (1833–1906). Sborník příspěvků z kolokvia o češko-slovinských kulturních stycích* (eds. Jasna Honzak Jahič a Milada K. Nedvěďová). Praha 2005.

¹⁸ Glej *Edvard Kocbek (1904–1981). Sborník příspěvků z mezinárodního kolokvia věnovaného dílu a odkazu slovinského básníka, prozaika, esejisty a filozofa Edvarda Kocbeka*. Praha, 10. března 2005, *Národní knihovna ČR* (eds. Jasna Honzak Jahič a Alenka Jensterle Doležalová). Praha 2007.

¹⁹ Glej Jaroslav Pánek, *Oton Berkopec. Življenje in delo*. Novo mesto 1976; *Oton Berkopec a češko-slovinské kulturní styky. Sborník příspěvků k 100. výročí narození* (eds. Ivan Dorovský a Petr Mainuš). Brno–Boskovice 2006.

²⁰ Zbornik z naslovom *Zofka Kveder (1878–1926). Recepte její tvorby v 21. století* (eds. Jasna Honzak Jahič a Alenka Jensterle Doležalová) v tem času pripravljajo praški slavisti in Narodna knjižnica ČR.

²¹ Glej *Samostatný stát mezi většími sousedy – podnět pro slovinskou politiku a kulturu. Sborník příspěvků z mezinárodního vědeckého zasedání, Praha, Klementinum, 16. října 1997* (ed. Jaroslav Pánek). Praha 1999.

²² Glej *Studia balcanica bohemo-slovaca IV. Příspěvky přednesené na IV. balkanistickém sympoziu v Brně ve dnech 25. a 26. května 1994* (ed. Ivan Dorovský). Brno 1995; *Studia balcanica bohemo-slovaca V. Příspěvky přednesené na V. mezinárodním balkanistickém sympoziu v Brně ve dnech 23. a 24. května 2001* (ed. Ivan Dorovský). Brno 2002; *Studia balcanica bohemo-slovaca VI. Příspěvky přednesené na VI. mezinárodním balkanistickém sympoziu v Brně ve dnech 25.–27. dubna 2005*

Okrepitevi vedenja Čehov in Slovencev o vzajemnih zgodovinskih vezeh je bilo v preteklem obdobju namenjeno tudi odkritje več spominskih plošč in organiziranje vrste priložnostnih razstav. V letu 2001 je bila npr. na Aninem trgu v Pragi, kjer je v srednjem veku stala cerkev sv. Janeza na Břehu, odkrita spominska plošča, katere namen je spomniti na praško delovanje skladatelja evropskega formata, ki je bil po rodu s Kranjske, Jakoba Gallusa (1550–1591). Ob koncu svojega življenja je živel na dvoru cesarja Rudolfa II. in v je omenjeni cerkvi v središču Prage vodil cerkveni zbor. Maja 2006 je bilo ob prisotnosti ministrov kulture ČR in RS v Južnih vrtovih Praškega gradu odkrito doprse slavnega slovenskega arhitekta Jožeta Plečnika (1872–1957).

Podpreti ponovno se obnavljajoče češko-slovensko partnerstvo je bila naloga tudi več razstav, organiziranih v Sloveniji. Naj navedemo samo nekoliko primerov iz zadnjega obdobja. Ob koncu maja 2007 je bila v Tolminu odprta razstava *Soška fronta 1915–1917*, ki jo je pripravil regionalni muzej iz Tolmina v sodelovanju z Vojaškim zgodovinskim inštitutom Vojske ČR v Pragi. Namen razstave je bil počastiti spomin na več tisoč padlih čeških vojakov, ki so se v času prve svetovne vojne skupaj s Slovenci in vojaki drugih narodov habsburške monarhije udeležili krvavih bojov ob reki Soči in v okoliških gorah. Na češke žrtve vojne tukaj še danes spominjajo vojaški spomeniki v bližini vasi Dutovlje, Brje pri Komnu in na drugih mestih. V istem času je ob prisotnosti češkega zunanlega ministra v Ljubljani potekalo odprtje obsežne razstave ob 150. obletnici smrti Josefa Resslera (1793–1857), rojaka iz češkega mesta Chrudim, ki je v prvi polovici 19. stoletja kot avstrijski uradnik deloval v različnih mestih današnje Slovenije in v Trstu. V spominu Čehov in Slovencev je Ressel ostal zapisan zlasti kot gozdarski strokovnjak in svetovno znan izumitelj ladijskega vijaka. Umrl je v Ljubljani, kjer je tudi pokopan na pokopališču Navje. Druga razstava, posvečena spominu Josefa Resslera, je bila pod naslovom *Od vijaka do junaka* od marca do aprila 2008 na ogled v Kostanjevici na Krki, ki ni daleč od samostana Pleterje, kjer je Ressel tudi deloval vrsto let.²³

Pri medsebojnem poznavanju narodov obeh držav so imeli v zadnjem obdobju svoj delež tudi zgodovinarji. V letu 1998 je kolektiv čeških zgodovinarjev izdal obsežen kompendij *Dějiny jihoslovanských zemí* (Zgodovina južnoslovanskih dežel),²⁴ ki med drugim vsebuje več samostojnih poglavij o Slovencih in slovenski zgodovini, katerih avtorji so

Lubomíra Havlíková (poglavje o srednjeveški slovenski zgodovini), Miroslav Šesták (deli o slovenski zgodovini od 16. do začetka 20. stoletja) in Ladislav Hladký (del o slovenskem družbenem in političnem razvoju po letu 1991).

Bolj sistematično sta se z zgodovino Slovencev in češko-slovenskih odnosov v obravnavanem obdobju med češkimi zgodovinarji ukvarjala Ladislav Hladký²⁵ in Jaroslav Pánek.²⁶ Iz objavljenih tekstov Hladkega je mogoče omeniti npr. obsežno analitično študijo *Slovinci a habsburská monarchie. 1848–1918* (Slovenci in habsburška monarhija. 1848–1918),²⁷ ki obravnava politične programe in narodno emancipacijska gibanja Slovencev v drugi polovici 19. in na začetku 20. stoletja, besedilo *Slovinci a Jugoslávie* (Slovenci in Jugoslavija),²⁸ ki vrednoti pozitivne in negativne plati več kot sedem desetletij trajajočega sožitja Slovencev z ostalimi jugoslovanskimi narodi v okviru skupne države, in pregledni članek *Češi a Slovinci. Proměny jejich vztahů v 19.–21. století* (Čehi in Slovenci. Spremembe njihovih odnosov v 19.–21. stoletju),²⁹ dopolnjen z bibliografijo čeških in slovenskih besedil o političnih, kul-

²⁵ Glej npr. Ladislav Hladký, *Slovínští realisté (masarykovci) na začátku 20. století*. Slovánský přehled 77, 1991, str. 31–42; isti, *Slovínští národní radikálové a Masarykova idea drobné práce*. Prav tam, str. 371–383; isti, *Slovinci a jugoslávská krize. K vývoji politických událostí ve Slovinsku od poloviny 80. let do 15. ledna 1992*. Slovánský přehled 78, 1992, str. 396–410; isti, *Kontakty mezi Čechy a Slovinci v době meziválečné a po druhé světové válce*. v: Samostatný stát mezi většími sousedy – podnět pro slovinskou politiku a kulturu. Sborník příspěvků z mezinárodního vědeckého zasedání, Praha, Klementinum, 16. října 1997 (ed. Jaroslav Pánek). Praha 1999, str. 53–59; isti, *Slovinsko*. v: Jiří Vykoukal a kol., Visegrád. Možnosti a meze středoevropské spolupráce. Praha 2003, str. 325–340; isti, *Slovinsko a jeho spolupráce s visegrádskými zeměmi*. v: Z dějin visegrádského prostoru. Richardu Pražákovi k pětasedmdesátinám (eds. Vladimír Goněc a Radomír Vlček). Brno 2006, str. 267–279.

²⁶ Glej Jaroslav Pánek, *Slovinsko – tisíciletá cesta k samostatnosti*. Dějiny a současnost 13, 1991, str. 43–49; isti, *Slovinsko na sklonku druhého tisíciletí*. v: Samostatný stát mezi většími sousedy – podnět pro slovinskou politiku a kulturu. Sborník příspěvků z mezinárodního vědeckého zasedání, Praha, Klementinum, 16. října 1997 (ed. Jaroslav Pánek). Praha 1999, str. 3–9; isti, *Slovinská historiografie jako nástroj sebevyznání malého evropského národa*. Prav tam, str. 23–35; isti, *Slovinsko známé i neznámé*. v: Slavista s duší básníka. Sborník k sedmdesátinám Ivana Dorovského (ed. Petr Mainuš). Brno–Boskovice 2005, str. 147–159; isti, *Jižanský temperament v pražském literárním salonu. Pokus o charakteristiku osobnosti Ottona Berkopce*. v: Otton Berkopce a česko-slovenské kulturní styky. Sborník příspěvků k 100. výročí narození (eds. Ivan Dorovský a Petr Mainuš). Brno–Boskovice 2007, str. 22–35.

²⁷ Ladislav Hladký, *Slovinci a habsburská monarchie (1848–1918)*. V: Slovánské historické studie 30, Praha–Brno 2005, str. 111–163.

²⁸ Ladislav Hladký, *Slovinci a Jugoslávie*. V: Souvislosti. Revue pro křesťanství a kulturu 1, 1997, str. 7–21.

²⁹ Ladislav Hladký, *Češi a Slovinci. Proměny jejich vztahů v 19.–21. století*. V: Per saecula ad tempora nostra. Sborník prací k šedesátému narozeninám prof. Jaroslava Pánka (eds. Jiří Mikulec a Miloslav Polívka). Praha 2007, str. 693–700.

(eds. Pavel Boček, Ladislav Hladký, Pavel Krejčí, Petr Stehlik, Václav Štěpánek). Brno 2006.

²³ Glej spletno strani veleposlaništva Češke republike v Ljubljani www.mzv.cz/Ljubljana.

²⁴ Miroslav Šesták, Miroslav Tejchman, Lubomíra Havlíková, Ladislav Hladký, Jan Pelikán, *Dějiny jihoslovanských zemí*. Praha 1998.

turnih in gospodarskih stikih med obema narodoma v obdobju propada jugoslovanske federacije in neposredno po konstituiranju samostojne Republike Slovenije. Pomemben prispevek Jaroslava Pánka je bila knjiga *Sedm slovinských let. Slovinská kultura v České republice 1990–1996* (Sedem slovenskih let. Slovenska kultura v Češki republici 1990–1996),³⁰ ki obravnava obnavljajoče se kontakte med češko in slovensko kulturo na koncu 20. stoletja.

Med češkimi politologi je k poglobitvi češkega znanja o sodobni Sloveniji in njeni transformaciji iz bivše jugoslovanske republike v moderno evropsko državo prispeval zlasti Ladislav Cabada v monografiji *Politický systém Slovinska* (Politični sistem Slovenije).³¹

Slovenci se lahko pohvalijo s kar več zgodovinarji, ki so se ne samo v preteklosti, ampak se tudi v sodobnosti razmeroma intenzivno ukvarjajo z zgodovino češko-slovenskih stikov. Med zgodovinarji je najbolj znana Irena Gantar Godina, znanstvena delavka Inštituta za slovensko izseljenstvo Znanstvenoraziskovalnega centra Slovenske akademije znanosti in umetnosti v Ljubljani, ki je že v letu 1987 objavila delo *T. G. Masaryk in masarykovstvo na Slovenskem. 1895–1914*, v katerem je analizirala in ocenila vpliv Masaryka in njegovih slovenskih študentov na idejni in politični razvoj Slovencev na prehodu iz 19. v 20. stoletje. Leta 1994 je objavila drugo monografijo *Neoslavizem in Slovenci*, v kateri je opisala kulturne, politične in gospodarske kontakte med češkim in slovenskim okoljem na začetku 20. stoletja. Irena Gantar Godina je hkrati tudi avtorica velikega števila strokovnih študij in člankov o češko-slovenskih stikih in široko medсловanskih odnosih v 19. in 20. stoletju.³²

V 90. letih prejšnjega in na začetku tega stoletja je bilo v Sloveniji objavljenih še nekoliko drugih del o zgodovini češko-slovenskih stikov. Bogate kulturne kontakte med Čehi in Slovenci se je trudil povzeti dolgoletni učitelj češkega jezika na ljubljanski univerzi in propagator češko-slovenskega sodelovanja starejše generacije Boris Urbančič (1930–1998). Leta 1993 je bil v Ljubljani izdan njegov kratki sestavek *Slovensko-češki kulturni stiki*, ki je bil kmalu zatem preveden in izdan tudi v Češki republici.³³ Preučevalka srednje generacije s češkimi družinskimi koreninami Marjeta Keršič Svetel je poskusila na podlagi obsežnega arhivskega materiala ljubljanske Jugoslovansko-češkoslovaške lige opisati medvojno sodelovanje Čehov in Slovencev v knjigi *Česko-slovenski stiki med svetovnjima vojnama*, ki je izšla v Ljubljani leta 1996.³⁴ Damjan Prelovšek, umetnostni zgodovinar, ki se ukvarja z zgodovino arhitekture in v polovici 90. let tudi slovenski veleposlanik v Pragi, je objavil več del o svetovno priznanem slovenskem arhitektu Jožetu Plečniku, ki se je s svojim delom neizbrisno zapisal tudi v češkem okolju. Naj omenimo vsaj še Prelovškov delež pri publikaciji, ki je spremljala veliko razstavo o Plečniku *Josip Plečnik – architekt Pražského bradu* (Jože Plečnik – arhitekt Praškega gradu) v Pragi leta 1996,³⁵ ali pri obsežni sintezi o Plečnikovem življenju in delu *Jože Plečnik. Dunaj, Praga, Ljubljana*, ki je bila objavljena leta 2006.³⁶

Češko-slovenskim odnosom so se v obliki študij in člankov objavljenih v časopisih ali zbornikih posvetili tudi nekateri drugi slovenski zgodovinarji – Peter Ribnikar,³⁷ Eva Holz,³⁸ Jonatan Vinkler in Borut Klabjan.

Zanimanje za češko problematiko je posebno razveseljivo pri zadnjih dveh imenovanih. Vinkler (rojen 1975) in Klabjan (1976) sta slovenska zgodovinarja najmlajše generacije, ki sta na prehodu v

³⁰ Jaroslav Pánek, *Sedm slovinských let. Slovinská kultura v České republice 1990–1996*. Olomouc 1997.

³¹ Ladislav Cabada, *Politický systém Slovinska*. Praha 2005.

³² Glej npr. Irena Gantar Godina, *Masaryk in the Eyes of the Slovenes*. In: T. G. Masaryk a střední Evropa. Materiály z konference Masarykovy univerzity v Brně 5.–6. června 1991 (ed. Richard Pražák), Brno 1994, str. 69–78; ista, *František Palacký a Slovinci*. v: František Palacký 1798–1998. Dějiny a dnešek (ed. František Šmahel), Praha 1999, str. 413–418; ista, *Slovensko-češki stiki do 1918*. v: Samostatný stát mezi většími sousedy – podnět pro slovinskou vědu a kulturu. Sborník příspěvků z mezinárodního vědeckého zasedání v Praze 16. října 1997 (ed. Jaroslav Pánek), Praha 1999, str. 36–52; ista, *Slovanska vzajemnost in Slovenci*. v: 150 let Slovanského sjezdu 1848. Historie a současnost. Sborník referátů z vědeckého kolokvia 11. června 1998 v Praze (ed. Václav Veber), Praha 2000, str. 46–56; ista, *Slovenski intelektualci v slovanských deželah do 1918*. v: Melikov zbornik. Slovenci v zgodovini in njihovi srednjeevropski sosedje (ed. Vincenc Rajšp), Ljubljana 2001, str. 859–867; ista, *Slovenske izobraženke v Pragi*. Dve domovini/Two homelands, 16, 2002, str. 186–189; ista, *The Significance of Language and Education in Forming National Consciousness of a Small Nation*, v: Místo národních jazyků ve výchově, školství a vědě v habsburské monarchii 1867–1918. Sborník z konference konané v Praze 18.–19. listopadu 2002 (eds. Harald Binder, Barbora Krivohlavová, Luboš Velek), Praha 2003,

str. 67–77; ista, *Václav Jaroslav Klofáč and the Slovenes up to 1918*. v: Slovanské historické studie 32, Praha–Brno 2007, str. 71–90.

³³ Boris Urbančič, *Česko-slovenské kulturní styky* (přeložila Helena Poláková). Praha 1995.

³⁴ Delo je pred tem v več delih objavil tudi Zgodovinski časopis: Marjeta Keršič Svetel, *Česko-slovenski stiki med svetovnjima vojnama*. Zgodovinski časopis, 49, 1995, str. 231–258, 427–454, 613–630.

³⁵ *Josip Plečnik – architekt Pražského bradu* (eds. Zdeněk Lukeš, Damjan Prelovšek, Tomáš Valena). Praha 1996.

³⁶ Andrej Hrausky, Janez Koželj, Damjan Prelovšek, *Jože Plečnik. Dunaj, Praga, Ljubljana*. Ljubljana 2006.

³⁷ Peter Ribnikar, *Slovenski doktorji, promovirani na Karlovi univerzi*, Zgodovinski časopis, 46, 1992, str. 519–537.

³⁸ Eva Holz, *Čeští úředníci ve Slovinsku v druhé polovině 19. století*. Slovanský přehled, 76, 1990, str. 84–92; ista, *Češki časopis Politik o slovenskih paralelkah na celjski gimnaziji v letu 1894*. v: Ad fontes. Otorepcev zbornik, Ljubljana 2005, str. 435–436; ista, *Češki časopis Politik in "revolucija" v Piranu 1894*. Kronika, 53, 2005, str. 209–222; ista, *Vihar v kozarcu vode. Spopadi v Celju leta 1899 v očeh češkega časopisa Politik*, Prispeljki za novejšo zgodovino, 46, 2006, str. 111–123.

21. stoletje več let študirala na Karlovi univerzi v Pragi. Tukaj sta zbirala gradivo za svoji disertaciji in sta se zelo dobro naučila češko. Jonatan Vinkler se ukvarja s češko-slovenskimi kulturnimi stiki v 19. stoletju,³⁹ Borut Klabjan pa raziskuje češko-slovenske vezi v bivšem avstrijskem (danes italijansko-slovensko-hrvaškem) Primorju v 19. in 20. stoletju.⁴⁰ Danes oba delujeta kot asistenta na Univerzi na Primorskem v Kopru in zgodovina češko-slovenskih odnosov je eno izmed glavnih področij njunega raziskovanja. Rezultate raziskovanj sta objavila tudi v knjižni obliki: Jonatan Vinkler, *Posnemovalci, zavezniki in tekmeči: Češko-slovenski in slovensko-češki kulturni stiki v 19. stoletju*, Koper 2006; Borut Klabjan, *Češkoslovaška na Jadranu: Čehi in Slovaki ter njihove povezave s Trstom in Primorsko od začetka 20. stoletja do druge svetovne vojne*, Koper 2007.

Ob koncu našega kratkega pregleda najnovejših oblik češko-slovenskega kulturnega in znanstvenega sodelovanja obema narodoma želimo, da bi se intenzivnost njunih medsebojnih poznavanj in izmenjav kulturnih vrednot v naslednjih letih še bolj poglobila.

Iz češčine prevedel Libor Doležal

Z U S A M M E N F A S S U N G

Die erneuerte Partnerschaft zwischen Tschechen und Slowenen. Fünfzehn Jahre einer sich neu entwickelnden kulturellen und wissenschaftlichen Zusammenarbeit

Zwischen den Tschechen und den Slowenen existierte vor 1918, als sie zusammen in der Habsburger Vielvölker-Monarchie lebten, eine sehr intensive kulturelle und politische Zusammenarbeit. Nach dem Zerfall Österreich-Ungarns hat sich aber die tschechisch-slowenische Zusammenarbeit in erheblichem Maß in den weitläufigeren tschechoslowakisch-jugoslawischen Kontakten "aufgelöst". Die bilateralen Beziehungen begannen erst ab Anfang der 90-er Jahre des 20. Jahrhunderts wieder intensiver erneuert zu werden, als die eigenständige Republik Slowenien und die Tschechische Republik entstanden. Der Artikel informiert über die wichtigsten Erscheinungsformen der tschechisch-slowenischen kulturellen Zusammenarbeit in den letzten fünfzehn Jahren (1993–2008). Der Slowenisch-Unterricht in Prag, Brno (Brünn), Pilsen (Pilsen) und Pardubice, die Herausgabe tschechischer Übersetzungen slowenischer Literatur, die Veranstaltung von Ausstellungen zur Erinnerung an die historischen Beziehungen zwischen den beiden Völkern und ihre gegenseitige kulturelle Nähe (Ausstellung über den slowenischen Architekten Josip Plečnik auf der Prager Burg 1996, Teilnahme Sloweniens als Hauptgast auf der 11. Buchmesse in Prag 2005, Ausstellung *Die Synergie der Slowenen und Tschechen* in der Staatsbibliothek in Prag 2008) und die Organisation wissenschaftlicher Konferenzen und Symposien in der Tschechischen Republik, die bedeutenden slowenischen Persönlichkeiten der Kultur (France Prešeren, Edvard Kocbek, Zofka Kveder) und Propagatoren der tschechisch-slowenischen Zusammenarbeit (Matija Majar Ziljski, Jan Václav Lego, Matija Murko, Mihajlo Rostohar, Oton Berkopec) gewidmet waren, werden erwähnt. Es werden ebenfalls die neuesten in der Tschechischen Republik und in Slowenien herausgegebenen Publikationen über die Geschichte der tschechisch-slowenischen Kultur- und Politikbeziehungen dokumentiert.

³⁹ Jonatan Vinkler, *France Prešeren in František Ladislav Čelakovský – texty, znaky, rozmerja in pomeni*. Slavia, 70, 2001, str. 51–66; isti, "Tisk a papír jsou výborné". *Prešeren a Mácha v sevření nacionalismu*. v: Komunikace a izolace v české kultuře 19. století. Sborník příspěvků z 21. ročníku symposia k problematice 19. století (ed. Kateřina Bláhová). Praha 2002, str. 266–284; isti, *Rokopis kraljedvorski in zelenogorski ter Slovenci*. v: Slovenska kronika XIX. stoletja, II. Ljubljana 2003, str. 203–205; isti, *Josef Dobrovský a jeho recepce u Slovinců – znaky a významy*. v: Josef Dobrovský: Fundator studiorum slavivorum. Příspěvky z mezinárodní vědecké konference v Praze 10.–13. července 2003 (eds. Vladimír Vavřínek, Hana Gládková, Karolina Skwarska). Praha 2004, str. 518–537.

⁴⁰ Borut Klabjan (Klabian), *Jan Lego in tržaška slovanska vzajemnost*. v: Jan Václav Lego (1833–1906). Sborník příspěvků z kolokvia o česko-slovinských stycích konaného v Praze 23. října 2003 (ed. Jasná Honzak Jahić). Praha 2005, str. 38–48; isti, *Čehi v zalivu. Češka prisotnost v Trstu od leta 1848 do prve svetovne vojne*. *Zgodovinski časopis*, 60, 2006, str. 69–94; isti, *Odnos Čehoslovaške do slovenske in hrvaške manjšine v Italiji v obdobju med svetovnjima vojnama (primer prvega tržaškega procesa leta 1930)*. v: *Studia balcanica bo-memo-slovaca VI*. Příspěvky přednesené na VI. mezinárodním balkanistickém symposiu v Brně ve dnech 25.–27. dubna 2005 (eds. Pavel Boček, Ladislav Hladký, Pavel Krejčí, Petr Stehlík, Václav Štěpánek). Brno 2006, str. 311–316; isti (skupaj s Petro Kavrečič), *Czech Tourism in the Upper Adriatic before and after World I*. v: *Slovenské historické studie* 32, Praha–Brno 2007, str. 91–102.